

ANILARDA ELLİLİ YILLAR VE ÜNİVERSİTE

Süha GÖNEY*

Sevgili Gençler, Muhterem Misafirlerimiz ve Değerli Meslektaşlarım

Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğrencilerinin düzenlediği ve iki gün süren “Ellili Yıllara Bakış” konulu toplantının, son konuşmasını yapmak üzere görevlendirilmiş olmaktan büyük memnuniyet duyuyorum. Hemen belirtmeliyim ki, bugün Edebiyat Fakültesinde asistan olarak göreve başlayışımın 43. yılını doldurmuş bulunuyorum ve bu tesadüf de, beni ayrıca memnun etmektedir.

Esas konuya geçmeden önce iki husus üzerinde özellikle durmak istiyorum. Bunlardan ilki, kıymetli meslektaşım Recep Hoca bu toplantıda ellili yıllarda üniversite konusunda bir konuşma yapmak üzere beni görevlendirdi. Ancak iki gün önce gelen davetiyede; konuşmamın konusunun “Anılarda Ellili Yıllar” olarak belirlendiğini gördüm. Bu kısa zaman zarfında her iki konuyu telif eden bir metin hazırladım. Bu itibarla Recep Hoca’nın bir emrivakisiyle karşı karşıya olduğumu sizlerle paylaşmalıyım.

İkinci husus ise, konuşmamın başlangıcında ilk sırayı öğrencilerimize yani gençlere tahsis etmiş olmamdır. Bu takdim tehir bir saygısızlık değil; burada bulunmamızı ve bu toplantının tertiblenmesini sağlayan gençlere duyduğum takdir ve vefa duygusunun ifadesidir. Meslekte geçirdiğim 43 yıl gibi, “Ellili Yıllarda Üniversite ve Anılarım” da; şüphesiz öğrencilerimiz için tarih öncesi, yani prehistoryadır. Bu itibarla çağdışı kalmış isem anlayışla karşılayacağınızı ümit ve temenni ediyorum ve esas konuya geçmek istiyorum.

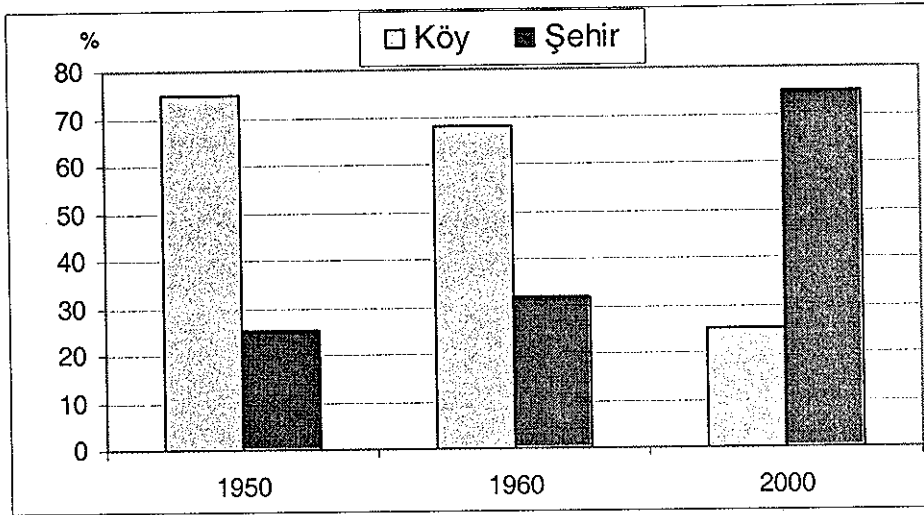
Ellili yılların Türkiye’si İkinci Dünya Savaşı’nın dışında kalmış ve 14 Mayıs 1950’de yapılan demokratik seçimlerle, iktidarın değiştiği çok partili bir sisteme geçmiştir. Mecliste ilk defa birlikte seçime katılmış iki parti mevcuttur.

* Prof. Dr., İÜEF Coğrafya Bölümü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı öğretim üyesi.

Bu seçimle Türkiye Cumhuriyeti siyasal bakımdan batı alemine benzer bir meclise kavuşmuş; çok partili bir sisteme geçilmiştir.

Tablo 1: Türkiye'nin 1950,1960 ve 2000 yıllarındaki Nüfusu

Yıllar	Nüfus miktarı
1950	21 milyon
1960	27,7 milyon
2000	67,8 milyon

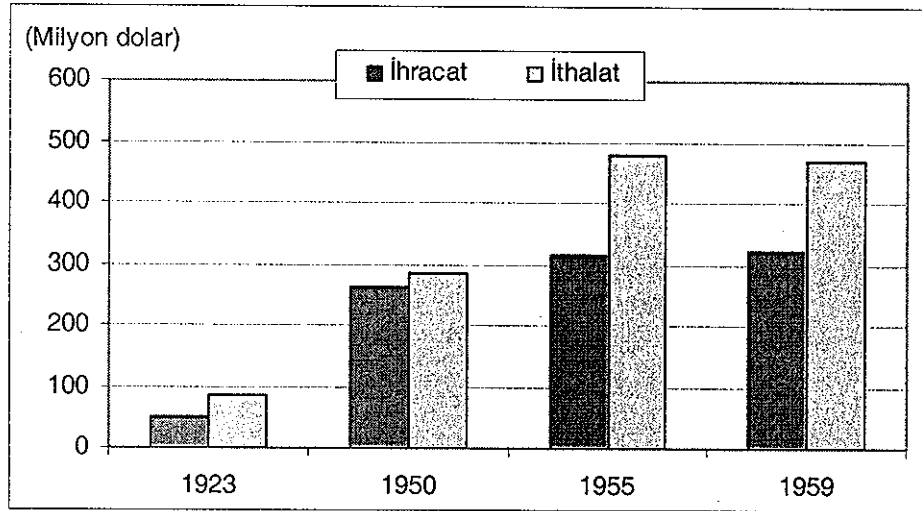
Şekil 1:Türkiye'deki köy ve şehir nüfusu oranının yıllara göre değişimi (%)

Türkiye'nin 1950 senesinde nüfusu 21 milyon olup, bunun %25'i şehirlerde %75'i köylerde yaşıyordu. 1960'ta şehirli nüfusu oranı %32, köylü nüfusu oranı %68 olup, 27,7 milyon kişi Türkiye'de yaşıyordu. Bugün memleketimizde şehirli nüfus oranı %75'e yükselmiş ve köylü nüfus oranı ise %25'e inmiş bulunuyor. 1950'de İstanbul'un nüfusu 1 milyon, Ankara'nın 471 bin, İzmir 409 bin, Adana 341 bindir. 1960'ta İstanbul 1.5 milyon, Ankara 783 bin, İzmir 548 bin Adana 334 bindir. 2000'de İstanbul 9 milyon, Ankara 3.5 milyon, İzmir 2.7 milyon, Adana 1.4 milyondur.

Tablo 2: Önemli Şehirlerde Yıllara Göre Nüfus Artışı

	1950	1960	2000
İstanbul	1 milyon	1,5 milyon	9 milyon
Ankara	471 bin	783 bin	3,5 milyon
İzmir	409 bin	548 bin	2,7 milyon
Adana	341 bin	334 bin	1,4 milyon

Türkiye'nin 1923'de dış ticaret hacmi 137.6 milyon dolardır. İhracatımız 50.7 milyon dolar; ithalatımız ise 86.8 milyon dolar idi. 1950 senesinde dış ticaret hacmi, 549 milyon dolar; bunun 263.4 milyon doları ihracat, 285.6 milyon doları ithalattır. 1955'te 810.9 milyon dolar (dış ticaret hacmi), 313.3 milyon dolar ihracat, 497.6 milyon dolar ithalat gerçekleştirildi. Elliili yılların sonunda 1959 da dış ticaret hacmi 788.2 milyon dolar olup, bunun 320.7 milyon doları ihracat, 467.5 milyon doları ithalattır.

Şekil 2: Türkiye'nin dış ticaret hacminin yıllara göre değişimi

Türkiye’de dış ticaret hacmi 1 milyar doları ilk defa 1962 senesinde geçmiş; ithalat ilk defa 1971 senesinde 1 milyar doları (1.17 milyar dolar) aşmış, ihracatımız ise 1973 senesinde ilk defa 1 milyar doları aşarak 1.3 milyar doları bulmuştur. Bu sene ise, ihracatımız 90 milyar doları ve ithalatımız 120 milyar doları aşmış bulunmaktadır.

Tablo 3: Türkiye’nin dış ticaret hacminin yıllara göre değişimi (milyon dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi
1923	50,7	86,8	137,6
1950	263,4	285,6	549
1955	313,3	479,6	810,9
1959	320,7	467,5	788,2

1950 yılında Türkiye’nin ihracatının %93’ü ziraat ürünleri, %5.6’sını madenler ve yüzde 1.4’ü sanayi mamulleriyle temsil edilirken; bugün Türkiye’nin ihracatının %87.4’ü sanayi mamulleri % 11’i ziraat mahsulleri ve %1.6’sı madenlerle alakalıdır. Türkiye ellili yıllardan beri iktisadi hayatı itibariyle, kabuk değiştirmiş bulunmaktadır. Fert başına gayri safi milli gelir 1950’de 205, 1960’ta 285 dolar iken, bugün 3 bin doları geçmiştir. Şüphesiz kısa zamanda hedefimiz önce 10 bin, daha sonra 20 bin dolar fert başına milli gelire ulaşmaktır.

Türkiye’nin ellili yılları geçirdiği dönemdeki sosyal ve iktisadi özellikleri değerlendirildiğinde, memleketimizin bugünkü durumunun önemi daha iyi anlaşılır. İyi yönetilen bir Türkiye, çok hızlı gelişmeye ve her sektörde büyük potansiyele sahiptir. Kabul edilmelidir ki, çekilen sıkıntıların büyük bir kısmı da, Türkiye’nin hızla geçirdiği sosyal ve iktisadi dönüşümün dolaylı ve dolaysız sonuçlarıdır. Bunu memleketimizde her sektörde müşahede etmek mümkündür. İktisadi gelişme yanında, Türkiye’nin yerleşme düzeninde, yani şehirleşmesinde, demokratik rejiminde, yapısal ve siyasal değişikliklerinde, sanatında, kültüründe ve şüphesiz Türkiye’nin üniversite düzeninde yaşanan sıkıntılar, bunun tezahürüdür. Ellili yıllarda Türkiye’de üniversitelerin ve yüksek öğrenimin durumunu açığa kavuşturmak için çeşitli kanunların ve

özellikle 1946'da çıkartılan 4936 sayılı üniversite kanunun üzerinde durmak ve önemini belirtmek gerekmektedir.

Tablo 4: Darülfünûn'dan Üniversiteye

Darülfünûn'un kurulması	1845
Darülfünûn-u Osmani	1870
Darülfünûn-u Sultani	1874
İstanbul Darülfünûnu	1900
Darülfünûn-u Şahane	1912
Darülfünûn-u Osmani	1919
İstanbul Darülfünûnu	1921
İstanbul Üniversitesi	1933

Türk yükseköğretim hayatında; batı'daki üniversitelere benzer müesseseler kurmak için pek çok teşebbüs yapılmıştır. Nitekim medreseden ayrı, Darülfünun kurulması 1845'te başlar ve bu girişim 1863'te inkıtaa uğrar. 1870'te Darülfünun-u Osmani, 1874'te Darülfünun-u Sultani ve 1900'de İstanbul Üniversitesinin çekirdeğini oluşturan Darülfünun-u Şahane kurulur. Bu müessese 1912'de İstanbul Darülfünunu, 1919'da Darülfünun-u Osmani ve 1924'te yeniden İstanbul Darülfünunu ismiyle teşkilatlandırılır.

Cumhuriyet'in 10. yılında Darülfünun lağvedilir ve yerine 1 Ağustos 1933'te İstanbul Üniversitesi kurulur. 2252 sayılı bu kanun, hiç şüphe yok ki, üniversiteyi her bakımdan tatmin edecek ve ileriye götürecektir. Daha 1845'lerden başlayan batılı üniversite çalışmalarını çok ileriye taşımış ve Darülfünunu lağvetmiş olmasına rağmen, hâlâ Darülfünun etkisini taşımaktadır.

Ancak batıdan getirilen profesörler ve doktoralarını tamamlayarak geri dönen genç bilim adamlarının üniversiteye tayin edilmesi, batılı üniversite hayatının kurulmasına zemin hazırlamıştır.

1933'ten sonra Türkiye'de 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasıyla çok partili sistem benimsenmiş, İkinci Dünya Savaşı bitmiş; dünya iki büyük kutba (demokratik ve komünist bloklar) ayrılmış ve Türkiye tercihini, çok partili ve

demokratik batılı ülkeler tarafında yapmıştır. Dünyadaki bu siyasi konjonktür, Türkiye’de özgür ve özerk üniversite ihtiyacını daha da bariz hale getirmiştir. Nitekim Demokrat Parti’nin kuruluş esasları ile parti programında da üniversite muhtariyeti üzerinde önemle durulmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi de bu görüşü destekler ve bu uzlaşma içinde 18 Haziran 1946’da 4936 sayılı kanun yürürlüğe girer.

Bu kanunu, genellikle İstanbul Üniversitesinin Türk ve yabancı hocaları hazırlamıştır. Bunlar batılı üniversitelerdeki duruma uygun bir yasanın çıkmasına ve üniversite muhtariyetinin 1933’ten beri edinilen tecrübelerle kurulmasına zemin hazırlamışlardır. Bu yasanın birinci maddesi “Üniversiteler; fakültelerden, enstitü, okul ve bilimsel kurumlardan oluşmuş, özerkliği ve tüzel kişiliği olan yüksek araştırma ve öğretim birlikleridir.

Her üniversite genel özelliği ve tüzel kişiliği içinde, o üniversiteyi oluşturan fakülteler de, bu kanun hükümlerine göre bilim ve yönetim özerkliğine ve tüzel kişiliğe sahiptirler.”

Bu üniversite yorumu çok çağdaştır ve ideal üniversite hayatını tam olarak yansıtmaktadır. Maalesef 2547 sayılı kanun, Türk üniversitelerini bunun çok gerisine götürmüştür.

4936 sayılı üniversite kanununun 4. Maddesi

Fakültenin organları şunlardır:

- a) Genel Kurul,
- b) Profesörler Kurulu,
- c) Yönetim Kurulu,
- d) Dekan, şeklindedir. Bugün tamamen ters yüz edilmiştir.

2547’ye göre Fakülte Organları :

- a) Dekan (Madde 16)
- b) Fakülte Kurulu (Madde 17)
- c) Fakülte Yönetim Kurulu (Madde 18)
- d) Fakülte Akademik Kurulu (kanunda yok).

Keza 4936 sayılı kanunun 8. maddesi: “.....Dekan, fakülte tüzel kişiliğinin ve fakülteye bağlı kurumların tüzel kişiliklerinin temsilcisidir ve yönetim işlerinden sorumludur. Fakülte Kurullarına başkanlık eder, bunların kararlarını uygular.

4936 sayılı kanunun 9. maddesi:

Üniversite organları şunlardır:

- a) Senato,
- b) Üniversite Yönetim Kurulu,
- c) Rektör.

Halbuki 2547’ye göre üniversite organları

- a) Rektör (Madde 13)
- b) Senato (Madde 14)
- c) Üniversite Yönetim Kurulu (Madde 15)

4936 sayılı kanuna göre;

Madde 12: “Rektör, üniversite tüzel kişiliğinin temsilcisidir ve yönetim işlerinden sorumludur. Üniversite Kurullarına başkanlık eder, bunların kararlarını uygular. Fakülteler arasında düzenli çalışmayı sağlar.”

Madde 14: “Milli Eğitim Bakanı, üniversitelerin başıdır. Bu sıfatla üniversiteleri, fakülteleri ve bunlara bağlı kurumları Hükümet adına denetler. Bakan, onamadığı senato kararları ile Üniversite ve Fakülte Kurullarının kabul edip uygulamakta buldukları kararlardan uygun görmediklerini Üniversitelerarası Kurula gönderir. Üniversitelerce Milli Eğitim Bakanı’nın onayına sunulan kararlar üç ay içinde onanır. Bu süre içinde onanmayan veyahut Üniversitelerarası Kurula gönderilmeyen kararlar onanmış sayılır.”

Üniversitelerarası Kurula Milli Eğitim Bakanı riyaset eder; ancak kurul üniversite mensublarının mutlak hakimiyetindedir.

1946 üniversite kanunuyla bilim anlayışı kuvvetli, sağlam düşünceli aydınlar yetiştirmek hedeflenmiştir. 1981’de ise, Yükseköğretim’in ilk işlevi eğitim-öğretim’dir. 2547’nin 5. maddesi.

1946'da Milli Eğitim Bakanı üniversitelerin başıdır. Bu Üniversite özerkliğine müdahale gibi düşünülebilir. Ancak Bakan Hasan Âli Yücel bunu; "Milli Eğitim Bakanlarının üniversiteye baş olmalarını bir hükümet mümessili olarak üniversite idare etmeleri manasına almadık. Bakanlar vasıtasıyla hükümetin temasının teminini düşündük. Bu temas kontrol değildir." 1981'deki 2547 sayılı yasada Milli Eğitim Bakanı, üniversitelere değil, gerekli gördüğü hallerde YÖK'e başkanlık yapmaktadır (Madde 6'nın b fıkrası). Keza 1946'daki 4936 sayılı kanunda "öğretim mesleği üyeleri, doçentler, profesörler ve ordinaryüslerdir." demektedir. Yani öğretim mesleği ifade edilmektedir. Öğretim üyeliği bu kanunla ilk ve son defa bir "meslek" olarak tellaki edilmiştir. 2547 sayılı yasanın 22. Maddesinin a dan e bendine kadar öğretim üyesinin ne yapması gerektiğini amirdir.

Üniversite muhtariyetine önem veren, kişiye değil kuruma öncelik tanıyan, yöneticiyi emreden yani amir olarak değil, yöneticiyi kurulun kararlarını uygulayan, yani memur kişi olarak öngören bu kanun; Türkiye'nin 50'li yıllarının üniversite hayatına hakim olmuş ve öğretim üyeliğini saygın bir meslek olarak kabul etmiştir.

Türkiye'de 1900 ile 1950 arasında üç üniversite bulunuyordu. İstanbul Üniversitesi (1900), İstanbul Teknik Üniversitesi (1944) ve Ankara Üniversitesi (1946) mevcut idi. 50'li yıllarda Türkiye'de dört üniversite daha kuruldu. Karadeniz Teknik Üniversitesi (1955), Ege Üniversitesi (1955), Atatürk Üniversitesi (1957), Ortadoğu Yüksek Teknik Enstitüsü (1956)- Ortadoğu Teknik Üniversitesi (1959)- adıyla yeniden teşkilatlanmıştır. Böylece 50'li yıllar sonunda Türkiye'de yedi üniversite bulunmaktadır.

Yöneticilerini kendileri seçen ve üniversite muhtariyetini müdrük saygın öğretim elemanları, Türkiye'de çağdaş bilimin gelişmesi ile özgür düşünme ve tartışma ortamının oluşmasında etkili olmuşlardır. Ellili yıllarda üniversite ile toplum yakınlığı hakimdir. Özellikle İstanbul Üniversitesi bu hususta da önder olmuştur. Her sene ayrı bir şehirde tertiplenen Üniversite Haftası dolayısıyla, İstanbul Üniversitesinin çeşitli fakültelerinin hocaları, toplantının yapıldığı şehir ve çevrenin çeşitli meselelerini tebliğ halinde yöre halkının dinlemesi ve yararlanmasına sunmuş ve toplumla iç içe, birlik ve bütünlük içinde çalışmalarını sürdürmüştür. İstanbul Üniversitesinin merkez binasının bahçesi, aynı zamanda İstanbul sakinlerinin de parkıdır. Öğrencilerin, hocaların ve şehrin sakinleriyle birlikte dinlendikleri ve kullandıkları bir mekandır. Özellikle

Edebiyat, Hukuk ve İktisat Fakülteleri hocaları, bilgilerini halka yaymak ve toplumla bütünleşmek çabaları içindedir. Sık sık verdikleri konferanslar dışında; bazı mahfillerde hemen her hafta belirli günlerde buluşarak çeşitli konularda sohbet toplantıları yapılır; hocalar, asistanlar, mezunlar, öğrenciler ve ilgili kişiler büyük bir alakayla bu toplantılara iştirak ederlerdi. Ellili yıllar üniversitesinde hocalık sadece bir meslek değil, aynı zamanda bir hayat tarzı idi ve gençleri daha lise yıllarından itibaren cezbediyordu.

Eskiden olduğu gibi Ellili Yıllarda da İstanbul Üniversitesi etrafında bazı kahveler üniversite hocaları, asistanları, mezunları ve öğrencileri ile halkın bütünleştiği yerlerdi. Mesela Ferah Sinemasının altındaki Acemin Kahvesi Ali Nihat Tarlan, Münir Nurettin ve Mükrimin Halil Hocanın uğrak yeridir. Kahvenin sahibi İhsan Bey, aynı zamanda şairdir ve bu sebeple Ali Nihat Tarlanın ilgisini çekmektedir.

Keza Şehzadebaşı'ndaki Halk Kiraathanesi Sabahattin Ali, Mustafa Şekip Tunç, Hasan Âli Yücel, Nazmi Arar, Hilmi Ziya Ülken, Faruk Nafiz, Emin Ali Çavlı, Mükrimin Halil gibi üstatların uğrak yeridir. Hele Mükrimin Hoca, bu kahvede İbni Haldun'un tarih felsefesini kahve müdavimlerine bıkmadan usanmadan özetlemektedir. Felsefeci Mehmet İzzet'in kurduğu Felsefe Derneği'nin dağılmasından sonra; dernek üyeleri de burada toplanırlar. Yusuf Ziya Ortaç, Orhan Seyfi, Halil Carım, Vâlâ Nurettin, Nazım Hikmet, Hamamizade İhsan, Halil Nihat Boztepe'nin de toplandığı mekandır.

Şehzadebaşı'ndaki Fevziye Kiraathanesi kemeçe ustası Vasilaki riyasetinde oluşan saz heyetinin hafta sonları fasıl icra ettiği yerdir. Buraya kanuni Şemsi Efendi, kemani Tatyos Efendi ve Lemi Atlığ da gelirdi. Direklerarasında Şems Kiraathanesi edebiyatçıların uğrağıdır. Ahmet Rasim de burayı boş bırakmazdı. Şüphesiz Küllük'e ayrı bir yer vermek gerekmektedir. Reşat Nuri, Yahya Kemal, Agah Sırrı Levend, Ali Canip, Mesut Cemil, Abdülbaki Gölpinarlı, Faruk Nafiz, Halit Fahri, Mehmet Behçet Yazar, Şükûfe Nihal, Orhan Şaik, Mithat Cemal, Necip Fazıl, özellikle Ahmet Hamdi Tanpınar, Mustafa Şekip Tunç, Hilmi Ziya Ülken, Mükrimin Halil başta olmak üzere Edebiyat Fakültesinin pek çok hocası Küllük'ün müdavimleridir. Faruk Nafiz Çamlıbel de bu kahveye sık sık gelir idi. Hatta Cumhuriyetin 10. Yıl marşının güfteleri de burada yazılmıştır. Ancak Faruk Nafiz sadece "Türküz, Cumhuriyet'in göğsümüzün tunç siperi, Türk'e durmak yaraşmaz, Türk önde Türk ileri" mısralarını yazmış ve gerisini Behçet Kemal Çağlar tamamlamıştır.

Küllük; adeta İstanbul Üniversitesi'nin halk içindeki uygulama merkezi mesabesindeydi.

İstanbul Üniversitesinde sahasında dünyaca tanınan ve saygı duyulan hocalar, bilim ummanında yol gösteren parlak deniz fenerleri gibidir. Görüşlerini ilmi tarafsızlık ve duyarlılık içinde açıklar ve karşı görüşlere büyük hoşgörü ve saygıyla açıktırlar. Yanan Zeynep Hanım Konağı arsasında inşasına 1946 senesinde başlanan, mimari projesi Emin Onat ile Sedat Hakkı Eldem gibi ordinaryüs profesörlerce yapılan Edebiyat ve Fen Fakülteleri binası 1954 senesinde tamamlanmış ve bu Fakülteler Fındıklı'dan mevcut yerlerine taşınmış ve İstanbul Üniversitesi bir mekanda daha da bütünleşmiş bulunuyordu.

Ellili yılların başında Vefa, İstanbul Erkek ve Pertevniyal Liselerinin zaten sayıları çok az öğrencilerinin de okul dışında başlıca uğrak yerleri üniversite merkez bahçesidir. Bu liselerin tüm öğrencileri daha ortaokulda iken, elişi derslerinde kullanılmak üzere üniversite bahçesinin Süleymaniye Kapısına yakın bir yerdeki killerden faydalanmışlar ve kil çıkardıktan sonra biraz yukarısındaki bir kaynaktan ellerini yıkamışlardır. O tarihlerde lise öğrencileriyle üniversite öğrencileri yakından ilgilenir, üniversite öğrencileri lise öğrencilerinin derslerine yardım eder, İktisat ve Hukuk Fakültelerinin okuma salonlarında beraberce çalışılır ve birlikte top oynanır idi. Futbol; voleybol ve basketbola nazaran daha revaçta idi. Dersler bitince hemen üniversiteye koşar ve bizi bekleyen üniversite öğrencileriyle birlikte karma takımlar oluşturulur ve maçlar başlardı. Lise yıllarımda bu maçların müdavimleri hatta elebaşları arasında ben de vardım. Lise-üniversite öğrencilerinin üç futbol sahası mevcuttu. Süleymaniye Camii'nin Mercan yokuşu tarafındaki saha (bugün otopark), Üniversite Bahçesinde Süleymaniye Kapısı yakınındaki saha (Hukuk ve İktisat Fakülteleri Kütüphanelerinin aşağısında) ve Beyazıt Kulesi'nin kenarı ile Adli Tıp (bugünkü Siyasal Bilgiler Fakültesi eski Bekirağa Bölüğü Kışlası) binası arasındaki saha idi. Biz, yani lise ve üniversite öğrencilerinin başta gelenleri, genellikle bu sahayı tercih ederdik. Bu saha İstanbul Boğazı'ndan gelen sert rüzgarlara açık idi. Dolayısıyla maçtan sonra terimiz çabuk kuruyordu ve eve giderken bahsettiğim kil tabakası üzerindeki kaynaktan veya Vefa ile Hacıkadın Çeşmelerinden akan Kırkçeşme sularıyla elimizi, yüzümüzü ve ayaklarımızı yıkayarak suç delillerini becerebildiğimiz kadarıyla ortadan kaldırarak ertesi gün buluşmak üzere evlerimize yorgun halde dönerdik.

1954 senesinde Vefa Lisesinde Muzaffer Hanım Coğrafya Hocamız idi. I. Sömestr karnesinde coğrafya dersimin notu 4 idi. Halbuki yaptığım hesaba göre, not ortalamam 4.5 olmalı ve 4 yerine coğrafya notum 5 olmalıydı. Durumu hocama söyledğim, yani itiraz ettiğimde; çalışmam için özellikle bu şekilde davrandığımı söyledi. Sözlerine tepki olarak; ben de artık coğrafya çalışmayacağımı söyledim. Ders yılı sonuna kadar hoca ile talebesi arasında hiç bir olumsuz durum olmadı ve ben; yeteri kadar coğrafya çalışmama rağmen, Muzaffer Hoca bu olayı ve beyanımı dikkate alarak, beni ikmale bıraktı. Üzüldüm; ama üzerinde fazla durmadım. Zira işime hakimdim; hangi ders olursa olsun, çalıştığım zaman çok yüksek not alıyordum. beşten şaşma altıyı aşma kabilinden işimi idare ediyordum. Buna rağmen çok okuyordum; ancak okuduğum kitaplar hiçbir zaman ders kitabı değildi. Acaba bu gayret beyhude miydi?

Bir ağustos akşamı Üniversite Bahçesinde top oynarken; birden adeta şimşek çakar gibi coğrafya bütünleme sınavını hatırladım; zihnimi yokladım; ancak sınav tarihini tam hatırlayamadım. Muhtemelen ertesi gün idi. Hemen okula gelerek sınav tarihini belirten listelere baktım ve gerçekten coğrafya ikmal imtihanı ertesi gün idi. Çeşmelerde mutadı vechile arandıktan sonra eve gittim. Akşam yemeğini takiben coğrafya kitabını zorlukla buldum ve bir plan yaptım. Kitabın ilk yarısını gece bitirecek ve ikinci yarısını sabah erken saatlerde okuyacaktım. Sabah namazına kalkan anneanneme beni de erken kaldırmasını rica ettim. Nitekim bu plana göre coğrafya kitabını bitirdim ve yüksek bir not alarak sınıfımı geçtim. Bu hatırayı hiç unutamiyorum ve hocalık hayatımda hep öğrencinin bir anlık davranışına değil, tüm performansına dikkat edilmesi gereğine inandım. Hâlâ Muzaffer Hocamı seviyor, rahmetle anıyorum; ama hocalık sanatında bazen ondan ayrılıyorum. Ben öğrencilerimin bir sözüne değil; kendilerine, davranışlarına, çalışmalarına ve yazdıklarına bütün olarak değer veriyor ve böyle değerlendiriyorum. Bu bana fazlasıyla ders olmuş bir hatıramdır.

1950 Mayısında genel seçimi ezici bir çoğunlukla Demokrat Parti kazanmıştı. Partinin dört kurucusundan biri ve Hariciye Vekili, İstanbul Üniversitesi (Edebiyat Fakültesi Müderrisi ve aynı zamanda reisi) mensubu idi. Üniversite gençleri, okuma ve yazma alışkanlığını İstanbul'da yayma faaliyetlerinde fahri görevliler gibi çalışıyorlardı. Talebe Birlikleri de bu hususta yardımcı idiler. O tarihte her üniversite öğrencisi, bir kültür temsilcisi

durumunda idi. Üniversite ile iktidar ilişkileri de medeni ve hukuki kurallar içinde idi. Ankara Üniversitesi Rektörünün 1947 senesinde istifa ettirilmesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde toplu tasfiyeye yol açan; (1948 DTCTF tasfiyesi diye tanınan ve 25 öğretim üyesinin istifa etmeleri, çoğu Alman bilim adamları idi); Bakan Hasan Âli Yücel'in "profesör ve öğretmenler siyasi içerikli yazı yazamayacaklarına" dair genelgesinden sonra Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes ve Behice Boran'ın görülen lüzum üzerine Bakanlık emrine alınmasının toplumda yarattığı olumsuzluğu yeni iktidar iyi değerlendiriyor ve böyle olaylara zemin hazırlamıyordu.

Ancak bir süre sonra üniversiteye baskılar hissedilmeye başladı. 1953 senesinde 6185 sayılı kanunla üniversite yasasının 46. maddesi değiştirildi ve "siyasi yayınlarda ve beyanlarda bulunmak" öğretim mesleğinden çıkarma suçu sayılmıştı. Bir yıl sonra 5 Temmuz 1954'te 6435 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanına öğretim üyesini re'sen Bakanlık emrine alması ve görevinden uzaklaştırması yetkisi verildi. (2547 sayılı kanunda bu durum için 13b/4 maddesi uygulanması düşünülmüştür.) Keza 25 Temmuz 1954 tarih ve 6422 sayılı kanunla 25 hizmet yılını dolduran öğretim üyesini, yaş kaydı aramaksızın re'sen emekli edilebileceği kabul edildi. Bunlar üniversite muhtariyetini zedeleyici kanunlar idi. Ancak iktidar yürürlükteki bu kanunları uygulamadı. Genellikle özgür bir ortamda üniversite- iktidar ilişkileri sürüyor ve ufak tefek bazı serzenişlere rağmen üniversitelerin bütçe ve kadro istekleri karşılanıyordu.

1957 senesinde bir üniversite anım, geleceğimde de çok önem taşıyor. İstanbul Teknik Üniversitesi İnşaat Fakültesine girmeyi arzuluyordum. Girişi sınavım iyi geçmişti. (Sınav değerlendirmesi bugünkü gibi değildi) Ancak başarılı olamadım. Buna çok üzüldüm; zira matematik ve fizikte başarılı bir fen kolu mezunuydum. Edebiyat Fakültesi boş kontenjanlarından yararlanarak kayıt olmak istedim. Arkadaşlarımın hepsi tarihi tercih ediyordu. Ben ise, coğrafya olsun; zira tarihler hatırımda pek kalmaz diye düşünüyordum. Hepimizin asıl hedefi, sadece şebeke almak ve ertesi sene yeniden sınava girmek idi. Kaydımı yaptırdım ve şebeke aldım. Birkaç ay hiç Fakülteye uğramadım. Bir gün otobüs biletiçisi şebekemin damgalanması gerektiğini hatırlattı. Kayıt zamanını da geçirmiştım. Öğrenci karnemi imzalatırken Ord. Prof. Ahmet Ardel'le tanıştım. Hocanın odasına imzasını almak için gittiğimde, niçin geciktiğimi sordu. Memlekette olduğumu söyledim; bu gerçek dışı idi. Zira İstanbulluyum. Memleketimi sorduğunda; Trabzon dedim. Halbuki Trabzon'u hiç bilmiyordum

ve o tarihten çok uzun süre sonra görebildim. Bu olaydan hâlâ büyük utanç duyuyorum ve seneler sonra durumu Ord. Prof. Ahmet Ardel'e de anlatmışım ve çok gülmüştü. Allah'tan Hoca başka soru sormadan, karnemi imzaladı ve ikinci sömestr öğrencisi oldum. Ancak ne dersleri ve dersaneleri ne de hocaları ve öğrencileri tanıyordum. Bu utanç ve merak içinde bir dersi dinlemeye karar verdim. Tesadüfen umumi coğrafyanın Amfi 5'teki bir dersini Kürsü Profesörü Ord. Prof. Ahmet Ardel veriyordu. Kendisi karst morfolojisiyle ilgili konuları işliyordu. Böylece coğrafya hakkında fikrim oluşmaya başladı ve 18 yaşında bir genç olarak bir gün düşündükten sonra bir karar verdim. Ben coğrafyacı olacak ve kariyere intisap edecektim. Bu kararımı bugüne kadar ısrarla, azimle, sebatla, kararlılıkla ve inatla sürdürdüm. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünün olduğu gibi, Fen Fakültesi Jeoloji Bölümünün de başarılı bir öğrencisi idim. Çalışıyor, okuyor, araziye çıkarak bilgi ve becerimi artırıyor, deneyim kazanıyordum. Mekanın gizemine nüfuz ediyor, bundan büyük memnunluk duyuyor; kendime göre keşifler yapıyor ve bundan da mutluluk duyuyordum.

1957 senesi seçimlerini de Demokrat Parti kazanmıştı; fakat Cumhuriyet Halk Partisi ile aradaki fark, 1954 senesindeki kadar açık değildi. İktidar zayıflamış ve hırçınlaşmış; muhalefet ise güçlenmiş ve hırslanmıştı. Bu gergin ortam üniversitelere de sirayet etti. 1957 senesinde İstanbul Üniversitesi Rektörü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Kürsü Profesörü Ali Tanoğlu'dur. Kendisi, benim de hocamdır. Üniversite muhtariyetini korumak ve Bakanlık emrine alma tehlikesine karşı hocalarını müdafaa etmek için Başvekil Adnan Menderes'le defalarca ve saatlerce müzakere etmek zorunda kalmıştır. Bununla ilgili başka bir anımı 1998 senesi şubat sonunda Senatoda nakletmişim. Bu ayrı bir konudur. Rektör Profesör Ali Tanoğlu üniversiteyi gündelik siyasetin uzağında kalmasını sağlamak, 1946'da kazanılan üniversite muhtariyetini muhafaza etmek, hocaları siyaset dışı tutabilmek için azami gayret sarf etmiştir ve 1960 senesinde 147 yapılarak, bunun bedelini kendisine ağır ödetmişlerdir.

1959 senesinde mecliste tartışmalar şiddetlendi. Başvekil Adnan Menderes, üniversite hocalarına tarizlerini artırdı. Üniversite kürsülerinden hükümete tenkitler de fazlaşmaya başladı. Çeşitli talebe kuruluşları iktidara karşı güçbirliği yaptılar. Üniversite-İktidar kavgası tırmanıyor ve Başvekil sertleşiyordu. Üniversite profesörlerine "kara cübbeliler", "üniversiteye gireceğiz, temeline gireceğiz" gibi Adnan Menderes'ten beklenmeyen ve

maksadını aşan beyanlar Nisan 1960'ta iç ve dış tahriklerle birlikte öğrenci hareketlerine dönüştü. 18 Mayıs 1960'da Anayasa Kürsüsü profesörü Hüseyin Naili Kubalı Bakanlık emrine alındı. Rektör Ord. Prof. Sıddık Sami Onar iyi bir idare hukukçusu olmasına rağmen olayların kontrolünü kaybetti. Polis, özellikle atlı polis öğrencilere çok sert davranıyordu; nihayet sıkıyönetim ilan edildi ve o da pek faydalı olamadı.

Sık sık öğrenci ile polis çatıştı. Asker öğrencileri kışlalara götürüyor; fakat özellikle genç subaylar ile astsubaylar onları akşamları serbest bırakıyordu. Kötü haberler ve dedikodular yaygınlaşmıştı. Üniversite sık sık tatil ediliyor; talebe hareketlerini engellemek ve Teknik Üniversite öğrencilerinin İstanbul Üniversitesi öğrencileriyle birleşmesini önlemek için köprüler açılıyordu. Öğrenciler de, aileler de tedirgin idi. Böylece Elli Yıllar bitmiş; altmışlı yılların başlangıcı ile “ordu ile gençlik el ele”, “olur mu böyle olur mu?, kardeş kardeşi vurur mu?”, “katil polis”, “yoğurtlu bakla”, “fruko”, “katil iktidar” sloganları ile 27 Mayıs 1960 ihtilali geldi. Pek de hoş gelmedi, memleket için iyi de olmadı.

Görülmektedir ki, İstanbul Üniversitesi öğrencisi olduğum yıllardan eskiye inen bir dönemi de içine alarak, hayatımın çok büyük bir kısmını etkilemektedir. Türk musikisine Şerif İçli'nin kazandırdığı bir şarkının güftesindeki gibi; ezelden aşınayım ben ezelden, Beraber ahde bağlandık, Ne olsa yar-ı vefakarımsın sözlerindeki gibi öğrencisi, asistanı, hocası, idarecisi ve gelecek sene emeklisi olacağım İstanbul Üniversitesi çocukluğumdan bugüne beni içine almış; yetiştirmiş, eğitmiş, devlete ve millete hizmet etme imkanını kazandırmıştır. Benim için İstanbul Üniversitesi vazgeçilmez bir tutku gibidir. “İşte öyle bir şey”dir (Erol Evgin'in bir bestesi). Böylece Hüseyin'den makam ve tarz değiştirerek Türkçe popa geçerken; beni dinlemek lütfunda bulunduğunuz ve sabrınız için teşekkür ederim. Hepinize bunun gibi hayat temenni eder; saygılarımı sunarım, efendim.

ABSTRACT

In this text the progress of Turkey in 50's up to present is discussed on the basis of demographic and historical facts and personal memories in general outline. With this argument the general picture of Turkey and university of 1950's is tried to be presented. The evaluation regarding university is done by considering the general development of Turkish university and all the universities during that period. Furthermore, distribution of population and increase according to years of Turkey, the picture of Turkey's import and export are the other data that used to complete the image of 50's. This text is formed by the writer's memories and observations of those years besides the picture that is on the bases of wide range of information regarding Turkish universities, Turkey.

Key Words: *Demography, Turkish universities, 1950's, personal memories, Darülfünun, İstanbul University.*
